

30.01 T/M 05.02 2020

POËZIEWEEK

IN NEDERLAND EN VLAANDEREN

POËZIELESSEN

**BUNDEL
BASISONDERWIJS**

Kijk voor alle activiteiten op **POEZIEWEEK.COM**

Nu

nu
dat is vandaag
morgen
is een nachtje slapen
nu ben ik moe
mijn ogen vallen dicht
ik slaap naar morgen toe

Nu
Hans en Monique Hagen
In: *Ik zie lichtjes in je ogen*
(Van Goor, 2003)

NU

Voor het lezen

Speel een tafelpoppenspel en verzin een vervolg aan de onsterfelijke verhalen over Kleine Beer en Grote Beer van Martin Waddell en Barbara Firth (uitgegeven bij Lemniscaat). Maak een knus decor van een bed voor Kleine en een fauteuil voor Grote Beer. Leg zeker iets op tafel dat een gezellig vloerkleed suggereert. Speel met een grote en een kleine knuffelbeer. Ongeveer zo:

Kleine Beer: "En krijg ik dan nu mijn verrassing, Grote Beer?"

Grote Beer: "Nee, Kleine Beer, niet nu. Morgen pas."

"Morgen pas? Is dat nog ver?"

"Nee, morgen is niet meer ver. Het is ook niet meer lang. Eén nachtje slapen maar."

"Eén nachtje slapen. Goed dan, Grote Beer.

Welterusten."

"Welterusten, Kleine Beer."

Grote Beer gaat in zijn makkelijke zetel zitten, neemt zijn boek en leest. Kleine Beer ligt even stil, maar begint dan te wriemelen en te spartelen. Hij roept uiteindelijk weer om Grote Beer.

"Wat is er, Kleine Beer?"

"Is het al morgen?"

"Wat?"

"Is het nu al morgen?"

"Euh, nee Kleine Beer. Nu is het nog altijd nu. Vandaag. En straks is het nog altijd vandaag. Eén nachtje slapen, Kleine Beer en het is morgen. Eén nachtje maar."

"Eén nachtje maar. Wachten dus. (zucht) Ik haat wachten."

"Je hoeft niet te wachten, Kleine Beer.

Je slaapt. Je ogen vallen dicht en je slaapt en slaapt en slaapt helemaal naar morgen toe."

"O ja?"

"Zeker."

"Mijn ogen vallen dicht en ik slaap en slaap en slaap helemaal naar morgen toe."

"Zo is dat."

"Welterusten, Grote Beer."

"Welterusten."

En opnieuw sloft Grote Beer naar zijn zitplekje en neemt zijn boek.

Kleine Beer wriemelt nog even. En mompelt.

Hij neuriet. "Ik ben moe. Ik slaap naar morgen toe. Ik ben moe, ik slaap naar morgen toe.

Ih beh moeh ih slaaaaa.... Zzzzz."

Op die manier heb je, zonder dat de kleuters er iets van merken, de inhoud van het versje helemaal aangebracht.

Zeg het gedicht nu een aantal keer op:

als Kleine Beer, als Grote Beer, als jezelf...

Stel vragen tussendoor. Maak dat de kleuters nergens meer over struikelen en het 'verhaal' van het versje begrijpen.

Na het lezen

Naar morgen toe

Maak een grote scheurkalender. Er mogen maar twee data in vasthangen: de datum van vandaag en die van morgen. Schrijf die er in het groot op: de dag van de week, met nummer en maand. Geef 'vandaag' een andere kleur dan 'morgen' en maak een tiental blaadjes op die manier.

Je kunt op de achterkant schrijven van een oude kalender of een notitieblok gebruiken.

De kleuters moeten hun ogen sluiten en als ze 'iemand' - eerst jij, dan iemand van de klasgenootjes - het blaadje van 'vandaag' denken te horen afscheuren, openen ze snel de ogen om te zien en te zeggen wie dat deed. De 'scheurders' scheuren zo stil mogelijk.

Telkens zeg jij het versje op.

Berceuse

Vinden de kleuters het altijd zo simpel om de ogen dicht te laten vallen en 'naar morgen toe te slapen'? Wellicht niet. Wat helpt er dan? Hun knuffel hoogstwaarschijnlijk, een stiekem speentje misschien? Heeft papa of mama al eens een slaapliedje gezongen? Of zijn er muziekjes waarvan ze in slaap vallen? Zullen we een testje doen?

Verzamel enerzijds een aantal heuse slaapliedjes, wiegeliedjes, berceuses en anderzijds een aantal heftige, luide stukken muziek.

Laat hen verwoorden wat ze horen.

Misschien vallen ze wel in slaap...

Wiegeliedjes: *Berceuse op. 57* van Frederic Chopin, *Wiegenlied op. 40 nr. 4* van Johannes Brahms, de *Sarabande* uit de 5de cellosuite van Bach, een slaapliedje van de cd *Ninnah Oh* (uitgegeven bij Lannoo)...

Heftigs: de *Sabeldans* van Aram Khachaturian, *Le Sacre du printemps* van Igor Stravinsky, een snuffje hardrock...

Als je ziet dat de kleuters 'mee zijn' en de ogen sluiten bij een wiegelied, zeg dan telkens ook het versje op.

Van nu naar morgen

Stel: we sluiten onze ogen en als we ze weer opendoen, is het morgen. Wat zouden we dan het allerliefste willen? Laat kleuters daar eens over nadenken. Doe het zelf ook, hardop. "Als ik mijn ogen dicht doe en ik slaap naar morgen toe, hoop ik..." Dat de zon schijnt als nooit tevoren? Dat je een oude vriend terugziet? Dat het huis er vanzelf spic en span bij ligt? Waar slapen de kinderen naartoe? Zeg terwijl ze hun ogen sluiten het versje op, bij elke beurt opnieuw. Luister wie er mee zegt... Misschien kunnen ze naderhand hun 'droom van morgen' tekenen? Het kan helpen om het er daarna nog over te hebben.

De dag erop

Kom op het eind van de dag nog eens terug op het versje. Zeg het nog eens op voor Kleine Beer terwijl je hem te slapen legt. Wens de kleuters toe om lekker naar morgen toe te slapen. Ga er de dag erop vervolgens op door: hebben ze goed geslapen? Naar vandaag toe? Heeft papa een slaapliedje gezongen?

Tafelpoppenspel

Het tafelpoppenspel dat je bij wijze van introductie speelde, kan je een tijdje laten staan. Het is bijzonder leerrijk, plezierig en prikkelend voor de fantasie als kleuters het verhaal opnieuw vormgeven, het naspelen, herinterpreteren en uitbreiden.

Bibliografie

Waddell, M. & Firth, B. (Lemniscaat, 2018).
Ninnah Oh - (Lannoo, 2014) (CD)

Onderwerpen en activiteiten

Tafelpoppenspel, slaapliedjes, muziek, reflecteren over morgen

Extra benodigdheden

+ poppen voor tafelpoppenspel
+ grote vellen papier.

Auteur lestip

Stijn De Paepe

Nog niet jarig

als alle mensen op de wereld
echt allemaal en tegelijk
dezelfde kant op rennen
draait de aarde dan
misschien iets
sneller om
de zon
ik
wil
dat graag
omdat ik veel
te lang moet wachten
op mijn cadeaus - ze staan al
in de kast hiernaast - een briefje zegt
blijf af nog zes nachten

Nog niet jarig
Hans Hagen
In: *Querido's Poëziespektakel 3*

NOG NIET JARIG

Over de auteur

Hans Hagen (1955, 's-Graveland) verslond als kind het ene boek na het andere. Omdat hij zo van verhalen hield, ging hij geschiedenis en Nederlands studeren. Nadat hij een tijdje als leerkracht werkte, werd hij in 1987 voltijds schrijver. Intussen schreef hij 58 boeken, waarvan twaalf samen met zijn vrouw Monique Hagen. Hans bezoekt regelmatig scholen in binnen- en buitenland om workshops te geven, of om voorstellingen te spelen voor kinderen en ouders.

Voor het lezen (15 minuten)

Denk met je klas na over het begrip 'tijd'. Wat is tijd? Hoe kan je de tijd meten? Lukt dat ook zonder klok, horloge of gsm? Gaat de tijd altijd even snel? Wanneer gaat de tijd snel voorbij, wanneer traag? Laat de kinderen op kladpapier een lijstje maken van ogenblikken, situaties of dagen waarop de tijd stil lijkt te staan en die waarop de tijd voorbij vliegt. Nadat de kinderen per twee hun lijstje aan elkaar voorgelezen hebben, vraag je klassikaal feedback: welke situaties hadden jullie allebei opgeschreven? Welke situatie is nieuw voor jou? Wat vond je het grappigste antwoord van je buur? Lees tot slot het gedicht voor zonder het te tonen of te vertellen om welke tekstsoort het gaat.

Na het lezen

Hé, een (vorm)gedicht! (10 minuten)

Vraag de kinderen wat je net voorgelezen hebt. Een verhaal, een lied, een stukje uit de krant, een grap, een brief of nog iets anders? Waarom denken ze dat? Projecteer dan het gedicht. Wat gebeurt er? Kan je nu beter zien dat het een gedicht is? Hoe komt dat? Wat is er bijzonder aan de tekst? Waarom heeft de dichter de woorden op deze manier op het blad geschikt?

Mijn favoriete feest (35 minuten)

Houd een kringgesprek over feesten. Vertrek vanuit de inhoud van het gedicht: het ongeduldig verlangen naar een verjaardag en de bijbehorende cadeautjes. Voor veel kinderen zal dit een herkenbaar thema zijn. Wie gaat ook op voorhand op zoek naar de cadeautjes? Wie doet dat net niet? Wie is, net als het kind in het gedicht, al eens betrappt bij het rondsnuffelen in kasten? Wat gebeurde er toen?

Let op: verjaardagen worden niet in alle gezinnen en/of culturen gevierd. Sla daarom redelijk snel de brug naar een breder thema: het favoriete feest van de kinderen. Dat kan natuurlijk een verjaardag zijn, maar evengoed Kerstmis, het Suikerfeest, Nieuwjaar, enz. Laat de kinderen het werkblad individueel invullen. Spreek op voorhand af hoeveel tijd ze krijgen. Wie vroeger klaar is, kan bijv. illustraties toevoegen. Rond deze activiteit af met een binnencirkel-buitencirkel. De kinderen die tegenover elkaar staan, stellen hun feesten aan elkaar voor. Hou de regie strak in handen: eerst krijgen de kinderen van de binnencirkel gedurende anderhalve minuut het woord, daarna is het de beurt aan de buitencirkel. Vervolgens laat je de kinderen van de buitencirkel een tweetal plaatsjes opschuiven. Herhaal dit een drietal keer.

Als je veel tijd hebt, kan je dit thema nog verder exploreren. Laat de kinderen bijv. foto's en/of voorwerpen meebrengen die bij hun feest passen en organiseer een favoriete-feesten-tentoonstelling. Ouders ook welkom!

Aan de slag

Een minuut (50 minuten, naar een idee van Kathleen Collijs)

De jonge Koreaanse schrijfster en illustrator Somin Ahn maakte het schitterende prentenboekje *Een minuut*. Daarin benadert ze een minuut vanuit verschillende perspectieven: wat gebeurt er op de klok in een minuut, wat kun je doen in één minuut, wanneer gaat een minuut traag, wanneer snel, wanneer kan een minuut het verschil maken, enz. Voor deze opdracht heb je het boek van Somin Ahn nodig. Lees het verhaal voor. Vraag na afloop welke bladzijde de kinderen het meest aanspreekt. Daarna kan je de kinderen, individueel of in groep, een mini-prentenboek laten maken. Eerst schrijven ze de tekst. Vertrek vanuit enkele zinnen uit het boek die de kinderen aanvullen. Wie boordevol ideeën zit, kan ook een extra zin toevoegen:

In een minuut kun je ...

Als je ... , duurt een minuut altijd te kort.

Soms maakt een minuut het verschil.

En soms lijkt een minuut oneindig te duren.

In één minuut kan ... of net ...

Als de inhoud klaar is, is het tijd voor de illustraties. Werk met een techniek naar keuze: kleurpotlood, verf, collage, foto's... Zorg ook voor een mooie kaft, zodat het boekje iets is om trots op te zijn.

Bibliografie

Een minuut - Somin Ahn
(Uitgeverij Memphis Belle, 2017)

Onderwerpen en activiteiten

Reflecteren over het begrip 'tijd',
vormgedicht, kringgesprek rond feesten

Extra benodigdheden

- + eventueel het boek *Een minuut* van Somin Ahn
- + pen, papier en kleurpotloden of verf, werkblad

Auteur lestip

Marit Trioen

Mijn favoriete feest

Naam feest

in het Nederlands:

in mijn taal:

Ik eet en drink**Ik krijg**

- + geld
- + cadeautjes
- + kleren

Ik draag**Ik doe****Ik zie op straat****Ik zeg**

Lieve juf

Lieve juf,

Ik schrijf u even
om te zeggen
dat ik niet meer kom.

Waarom?

Ik weet wat ik wil worden:

HELD!

Wat ik nu moet leren:
vliegen zonder vliegtuigen,
vechten met enge dieren,
en op een wiebeltouw balanceren.

U geeft geen les daarin.

Daarom heeft naar school gaan
voor mij niet zo veel zin.

Als juf deed u best uw best,
dus: een kus en dank u wel!

Mocht u ooit iets overkomen,
dan roept u maar.

Dan kom ik snel.

Lieve juf
Linda Vogelesang
In: *Dichter nr. 10 (Plint)*

LIEVE JUF

Over de auteur

Linda Vogelesang (1974, Hooge Zwaluwe) wilde als kind Midas Dekkers worden. Later besloot ze Nederlands en Literaire Vorming te studeren. Nu schrijft ze verhalen en gedichten voor kinderen en soms ook voor volwassenen. Haar eerste dichtbundel, *Gewoon een droom*, verscheen in 2017.

Voor het lezen

Aanvulzin (10 minuten)

Prikkel de nieuwsgierigheid van je klas door de opningsregels van het gedicht op het bord te schrijven of te projecteren: 'Lieve juf (of meester), ik schrijf u even om te zeggen dat ...'. Vertel de kinderen dat dit het begin is van een gedicht. Hoe zou de zin eindigen? Geef de kinderen maximum een minuut de tijd om hun antwoord te noteren op een kladblad of whiteboard. Overloop de antwoorden van de klas door zelf op een stevig tempo telkens de zin 'Lieve juf (of meester), ik schrijf u even om te zeggen dat ...' uit te spreken, waarop de kinderen één voor één antwoorden. Lees dan het gedicht voor.

Na het lezen

De sterkste zin (10 minuten)

Deel het gedicht uit aan de kinderen. Geef hen voldoende tijd om de tekst op eigen tempo te lezen. Na het lezen duiden de kinderen de zin aan die hen het meest aanspreekt. Welke regel(s) vinden ze het mooist, grappigst of meest ontroerend? Er zijn geen goede of foute antwoorden, wel moeten de kinderen hun antwoord kunnen onderbouwen. Wie wil, kan zijn favoriete zin voorlezen en toelichten voor de klas.

Alles voor de klank (30 minuten)

Zoom in op het stukje 'Wat ik nu moet leren ... op een wiebeltouw balanceren'. Wat kan een echte held volgens de ik-figuur? Waarom heeft de dichter net deze eigenschappen gekozen en bijvoorbeeld niet 'Wat ik nu moet leren: een draak vermoorden met een scherp zwaard / een mooie prinses redden uit een brandend kasteel / op een hoge muur klimmen zoals Spiderman?' Waarop heeft ze gelet als ze deze vier regels schreef en de woorden zorgvuldig koos? Naast de lengte van de woorden (het ritme) spelen ook de klanken een belangrijke rol in de woordkeuze. Onderzoek samen het spelen met klanken in deze vier regels. Waar vind je eindrijm (leren - balanceren), beginrijm (vliegen, vliegma- chien, vechten) en klinkerrijm (vechten - enge,

vliegma- chien)? Waar in het gedicht vind je nog voorbeelden van deze soorten rijm?

Nu de kinderen opgewarmd zijn, gaan ze zelf experimenteren met rijm. Een mogelijke opdracht is de volgende. Laat de kinderen de zin 'Ik weet wat ik wil worden: ...!' aanvullen met hun droomberoep. Vervolgens krijgen ze één tot anderhalve minuut (afhankelijk van het tempo van je klas) om op een kladblaadje op te sommen wat ze nog moeten leren om dit beroep uit te kunnen voeren. Benadruk dat het aantal antwoorden niet belangrijk is en dat de tijdsdruk alleen dient om hen zo spontaan mogelijk te laten antwoorden. Als de minuut om is wisselen de kinderen hun 'te leren-lijstje' met hun buur. Deze duidt de opdracht aan die hem/haar het moeilijkst lijkt. Daarna worden de lijstjes opnieuw uitgewisseld met bijv. de voor- of achterbuur die de spannendste opdracht aankruist. Tot slot kiest de eigenaar van het lijstje nog de opdracht uit waar hij/zij het meest naar uitkijkt.

Met deze drie opdrachten en hun favoriete beroep zetten de kinderen het gedicht van Vogelesang naar hun hand. Je kan daarvoor het werkblad gebruiken (zie pagina 18). De enige voorwaarde is: net als in het originele gedicht moeten de kinderen (minstens) 1x beginrijm, 1x eindrijm en 1x klinkerrijm gebruiken. Bijvoorbeeld:
Ik weet wat ik wil worden:
BRANDWEERMAN!
Wat ik nu moet leren:
vreselijke vlammen blussen,
klimmen op een torenhoge ladder,
ongeruste oudjes sussen.

Aan de slag

Stellingenspel 'een echte held' (15 minuten)

In het gedicht wordt het thema helden verengd tot de superheld. Maar echte helden zie je overal. Stretch de hersenen van de kinderen met het stellingenspel over helden. Enkele mogelijke stellingen (vul naar hartenlust aan):

- + Een echte held is dapper.
- + Een held moet beroemd zijn.
- + Ook dieren kunnen helden zijn.
- + Een held kan soms bang zijn.
- + Meisjes kunnen net zo goed een held zijn als jongens.
- + Een held maakt nooit een fout.
- + ...

Je kan de discussie op verschillende manieren organiseren: klassikaal met een ren-je-rot, in kleine groepjes of met een binnencirkel-buitencirkel. Welke organisatievorm je ook kiest, laat telkens enkele kinderen hun standpunt verduidelijken.

Paspoort van een held (20 minuten)

De kinderen denken na over wie hun held is. Dat kan een beroemde voetballer zijn, maar evengoed een familielid of een opmerkelijke leeftijdsgenoot. De kinderen vullen het paspoort van hun held in. Dit paspoort kan uit verschillende delen bestaan: zakelijke feiten (naam, leeftijd, nationaliteit, woonplaats), karaktereigenschappen (hij/zij is lief, dapper, slim, grappig, handig, ...), heldendaden (wat kan hij/zij goed?) en een persoonlijke reflectie (waarom is hij/zij jouw held)? Laat de kinderen hun helden aan elkaar voorstellen. Als je meer tijd hebt, kan je de kinderen ook een heldenposter, PowerPoint enz. laten maken.

Meer?

De laatste jaren zijn er knappe boeken over kleine en grote helden verschenen. Uitgeverij De Vier Windstreken bracht de prachtig geïllustreerde reeks *Van klein tot groots* uit met de levensverhalen van o.a. Anne Frank, Frida Kahlo en Coco Chanel. In de serie *Kleine helden* van Baeckens Books vertellen o.a. Martin Luther King, Wolfgang Amadeus Mozart, Charles Darwin en vele anderen over hun leven. En het boek *Heldinnen. Vijftig vrouwen die weten wat ze willen* van Janny Van der Molen (Ploegsma, 2018) focust op vrouwelijke topsporters, wetenschappers, artiesten, activisten en avonturiers van vroeger en nu die zich door niets of niemand lieten tegenhouden om hun dromen waar te maken.

Onderwerpen en activiteiten

Favoriete zin kiezen en keuze beargumenteren, experimenteren met klank en rijm, stellingenspel over helden

Extra benodigdheden

- + print van het gedicht voor elke leerling
- + kladblaadjes
- + werkblad

Auteur lestip

Marit Trioen

Lieve juf,

Ik schrijf u even
om te zeggen
dat ik niet meer kom.

Waarom?

Ik weet wat ik wil worden:

..... !

Wat ik nu moet leren:

..... ,

..... ,

..... .

U geeft geen les daarin.
Daarom heeft naar school gaan
voor mij niet zo veel zin.

Als juf deed u best uw best,
dus: een kus en dank u wel!

Mocht u ooit

..... ,

dan roept u maar.

Dan kom ik snel.

Klein beginnen

Je leerde kijken
ogen
mond
gezicht

Je leerde spelen
doosje
open
dicht

Je leerde lopen
lampje
knopje
licht

Je leerde lezen
letter
woord
gedicht

Klein beginnen
Frank Eerhart
In: *Dichter nr. 10 (Plint)*

KLEIN BEGINNEN

Over de auteur

Frank Eerhart (1948, Den Haag) werkte na zijn studie als leraar Nederlands, eerst in Den Haag en dan in Eindhoven. Samen met twee collega's richtte hij Stichting Plint op, waarvan hij van 1990 tot 2000 directeur was. Eerhart schreef verschillende dichtbundels voor kinderen en stelde ook enkele bloemlezingen samen. De laatste jaren werkt hij vooral in zijn atelier, waar hij poëzie en beeldend werk combineert.

Voor het lezen

Puzzelgedicht (10 minuten)

Schrijf de titel van het gedicht op het bord. Laat de kinderen even fantaseren waarover het gedicht kan gaan. Deel dan het werkblad uit met de door elkaar gehaalde delen van het gedicht. De kinderen werken per twee en knippen de strookjes uit. Ze proberen het gedicht in elkaar te puzzelen. Je kan dit in drie rondes organiseren: eerst per twee proberen, dan spieken bij een ander duo en de eigen volgorde eventueel aanpassen, daarna nog eens spieken bij een tweede duo en een laatste kans tot aanpassen. Tot slot puzzel je het gedicht klassikaal in elkaar op het bord (print het werkblad extra groot uit). Waarop hebben de kinderen gelet om tot een goede volgorde te komen? Wat valt op aan het gedicht?

Na het lezen

Voordragen maar! (15 minuten)

Door de kracht van de herhaling, het sterke ritme en de (schijnbare) eenvoud leent dit gedicht zich bij uitstek tot voordragen. Laat de kinderen eerst per twee verschillende manieren van voordragen oefenen: snel vs. traag, luid vs. fluisterend, verwonderd vs. verveeld, enz. Heeft je klas meer sturing nodig? Werk dan met een (grote) voordraagdobbelsteen. Op elke kant van de dobbelsteen schrijf je één van bovenstaande voordraagvormen. Dobbel voor elke nieuwe ronde vooraan met de dobbelsteen en geef duidelijk aan wie op deze manier moet voordragen (bijv. wie links zit). Koppel de duo-opdracht tot slot klassikaal terug: welke manieren van voorlezen pasten echt niet bij het gedicht? Waarom? En wat werkte wonderwel?

Aan de slag

Ik leerde... (35 minuten)

De kinderen schrijven een gedicht volgens het model van *Klein beginnen*. Ze vertrekken van een lijstje met een zestal dingen die zij in hun leven geleerd hebben. Naast elk woord schrijven ze, zoals in het gedicht, een aantal woorden die bij dat leerproces passen.

Bijvoorbeeld:

Ik leerde ...

- + schaken: looper, paard, dame, mat, pion
- + spreken: klanken, brabbelen, woord, zin, verhaal
- + koken: wassen, snijden, roeren, saus, gerecht
- + rekenen: cijfers, plus, min, maal, gedeeld, breuk
- + klarinet: blazen, speeksel, mondstuk, kleppen, noot, muziek
- + ...

Nu gaan ze puzzelen met woorden. De uitdaging ligt in het vinden van vier rijmwoorden aan het einde van elke strofe. Is dit te moeilijk voor (sommige kinderen in) je groep, verlaag dan de lat door de strofen twee aan twee te laten rijmen:

Ik leerde spreken
klanken
woorden
zin

Ik leerde rekenen
cijfers
plus
en min

Ik leerde tekenen
rondje
stokje
kat

Ik leerde schaken
toren
dame
mat!

Een tip om de rijmdrempel te verlagen: vertrek vanuit je favoriete geleerde iets (waar ben je meest trots op) en zoek daar drie sterke woorden bij.

Zoek daarna in je lijstje of je een rijmwoord vindt op één van deze drie woorden. Is dat niet zo, werk dan omgekeerd en zoek rijmwoorden op het laatste woord van de eerste strofe (bijvoorbeeld zin: kin, spin, win, min, ...) en kijk of je één van deze woorden in je lijstje kan smokkelen. Meestal lukt het zo wel om een paar te vinden. Je kan de oefening ook eenvoudiger maken door de kinderen per twee te laten werken of klassikaal een gedicht te maken.

Puzzelgedicht (10 minuten)

Werk je liever met drama? Laat de kinderen het gedicht dan vertolken, ofwel met toneel, ofwel in een filmpje. Het gedicht is zeer visueel geschreven, je ziet de verschillende beelden zo voor je. Schaduwtheater is bijvoorbeeld een dankbare dramavorm, maar ook een stopmotionfilmpje kan hier goed werken. Op Vimeo vind je ter inspiratie een mooi voorbeeld: vimeo.com/26256453.

Onderwerpen en activiteiten

Puzzelgedicht, oefenen op voordragen, zelf schrijven, puzzelen met woorden

Extra benodigdheden

- + werkblad
- + scharen
- + grote dobbelsteen
- + extra groot uitgeprint en uitgeknipt werkblad

Auteur lestip

Marit Trioen



je leerde lopen

lampje
knopje
licht

je leerde kijken

je leerde spelen

doosje
open
dicht

letter
woord
gedicht

je leerde lezen

Baby

Baby

tetti tatta

tutte titte

rarre rerre

rurre ritte

Hallo grappig achternachtje

Bobba bibbe

bussie bis

krikke krurre

krakka kris

Met je lachende gezichtje

Peppepoppe

proepebah

tittemoema

patiepah

Hoor, ze brabbelt een gedichtje

Baby

Mensje van Keulen

In: *Wij zijn bijzonder, misschien zijn wij een wonder*

(Leopold, 2012)

BABY

Over de auteur

Mensje van Keulen (1946, Den Haag) werd geboren als Mensje Francina van der Steen. Ze heeft een zoon en woont in Amsterdam. Haar eerste verhaal (*Een bruiloft*) werd gepubliceerd in 1969 in *Hollands Maandblad*. Haar debuut *Bleekers* zomer verscheen in 1972. Met de woorden: 'Dit is het' begon de eerste recensie (door K.L. Poll in NRC Handelsblad) op deze bejubelde en al vele malen herdrukte roman die inmiddels tot de klassieken in de Nederlandse literatuur wordt gerekend. In het autobiografische *Olifanten op een Web* (1997), dat Mensje naar aanleiding van de dood van haar moeder schreef, is veel over haar jeugd, latere belevenissen en haar schrijverschap te vinden. Haar werk werd bekroond met de Annie Romeinprijs, de Charlotte Köhlerprijs en de Constantijn Huygensprijs.

Voor het lezen (15 minuten)

Zorg dat de leerlingen alleen pen/potlood en een leeg vel papier op hun tafel hebben liggen. Vertel dat je een gedicht gaat voorlezen en dat je daarover straks wat vragen gaat stellen. Op die manier letten de leerlingen hopelijk extra goed op en hebben ze aandacht voor het gedicht. Lees dan het gedicht *De Blauwbilgorgel* voor (geschreven door Cees Buddingh') en laat het ook zien op het bord, zodat de leerlingen kunnen meelesen:

De blauwbilgorgel

Ik ben de blauwbilgorgel
Ik ben de blauwbilgorgel,
Mijn vader was een porgel,
Mijn moeder was een porulan,
Daar komen vreemde kind'ren van.
Raban! Raban! Raban!

Ik ben een blauwbilgorgel
Ik lust alleen maar korgel,
Behalve als de nachtuil krijst,
Dan eet ik riep en rimmelrijst.
Rabijst! Rabijst! Rabijst!

Ik ben een blauwbilgorgel,
Als ik niet wok of worgel,
Dan lig ik languit in de zon
En knoester met mijn knezidon.
Rabon! Rabon! Rabon!

Ik ben een blauwbilgorgel
Eens sterf ik aan de schorgel,
En schrompel als een kriks ineen
En word een blauwe kiezelsteen.
Ga heen! Ga heen! Ga heen!

De blauwbilgorgel

C. Buddingh'
In: *Alle gorgelrijmen*
(De Bezige Bij, 2003)

De leerlingen zullen misschien om het gedicht moeten lachen of ze snappen het niet helemaal en kijken vragend om zich heen. Vraag aan enkele leerlingen wat ze van het gedicht vonden en peil de reacties. Een raar gedicht? Grappig? Of stom omdat het niet helemaal klopt? Schrijf dan drie woorden uit het gedicht op het bord: KORGEL, KNEZIDON en KRIKS. Aan de hand van het gedicht en de eigen fantasie probeert elke leerling zo precies mogelijk te beschrijven wat het is. Bijvoorbeeld: 'Korgel is een soort hele grote broodkrumels, maar dan felrood en met kleine haartjes erop.' Vraag vervolgens een aantal leerlingen wat ze hebben opgeschreven. Zijn dat hele andere en verschillende omschrijvingen? Of ongeveer gelijk? Als extra (warming-up)opdracht kan je de leerlingen ook een blauwbilgorgel in actie laten tekenen. Bijvoorbeeld een blauwbilgorgel die lekker knoestert met zijn knezidon. Lees het gedicht *Baby* van Mensje van Keulen voor aan de groep.

Na het lezen (15 minuten)

Laat het gedicht (als dat kan) ook zien op het bord en vraag de leerlingen wat ze opvalt aan het gedicht.

- + Zien ze overeenkomsten met de blauwbilgorgel?
- + Valt ze iets op aan de vorm van het gedicht?
- + 'Snappen' ze dit gedicht of niet? En waar gaat het dan over?
- + Vinden ze het gedicht een bepaald ritme hebben? Een cadans?

Lees het gedicht nog een keer voor en lees het gedicht daarna nog twee keer voor, maar nu met de hele klas tegelijk. Bedoeling is dat de leerlingen in de gaten krijgen dat er een ritme en cadans in de woorden verscholen ligt.

Ten slotte probeer je te benadrukken dat de cadans ook voortkomt uit de woorden die steeds evenveel lettergrepen hebben. 'tetti tatta / tutte titte' is een kopie van 'rarre rerre / rurre ritte' en het rijmt op elkaar. Ook voor 'hallo grappig achternichtje', 'met je lachende gezichtje' en 'hoor, ze brabbelt een gedichtje' geldt dat het uit acht lettergrepen bestaat en rijmt.

Aan de slag (25 minuten)

Geef aan dat de leerlingen nu zelf een gedicht voor een baby gaan schrijven. Probeer ze te stimuleren om zelf taal te verzinnen die ze bij een baby vinden passen en die dus niet bestaat.

Eventueel kunnen ze deels zelf verzonnen en deels bestaande taal gebruiken (zoals in het voorbeeld van de blauwbilgorgel).

Zorg dat iedere leerling eerst een leeg vel gelinieerd papier heeft. Daarop maken ze in eerste instantie minimaal drie strofes, elk strofe bestaat uit vier regels. Dus bijv.:

prakke prikke	klitter olle bak
hatsie bom	slipper bolle lak
tikke takke	wikke tolle dak
gatsie tom	sikke solle sak

Tenslotte gaan ze hun 'echte' gedicht uitwerken op het werkblad. Daarop staat precies dezelfde structuur als bij het gedicht van Mensje van Keulen. Op de puntjes vullen ze steeds een regel in. Op de wat langere regels (bestaande uit meer puntjes) zijn ze vrij om iets in te vullen wat het gedicht kan verduidelijken. Geef aan dat die drie langere regels niet hoeven te rijmen. Vaak voorkom je dan geforceerd rijmen wat veelal nergens op slaat.

Laat de leerlingen de gemaakte gedichten aan elkaar voordragen en geef daarbij eventueel de opdracht dat ze bij elkaar luisteren of ze ook die cadans horen in het gedicht. Als de leerlingen heel enthousiast zijn, is het nog aardig om enkele gedichten klassikaal te laten voorlezen, zodat iedereen ze horen kan.

Meer?

Het boek *De Blauwbilgorgel* (in de bibliografie vermeld) bevat allerlei zogeheten gorgelrijmen van andere dichters. Door middel van dit boek kan dus eindeloos worden voortgeborduurd op het thema van zelfverzonnen woorden en gedichten die daar (deels) uit zijn opgebouwd.

Bibliografie

www.mensjevankeulen.nl/bio
(biografie van Mensje van Keulen)
De Blauwbilgorgel - Cees Buddingh'
(Liverse, 2018)

Onderwerpen en activiteiten

Zelf woorden verzinnen, kennismaken met cadans en ritmische taal, een babygedicht schrijven

Extra benodigdheden

+ pennen, potloden
+ gelinieerd papier
+ werkblad

Auteur lestip

Jelle Pieters
(www.demanmetdepen.nl)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zullen we een bos beginnen?

Graaf een kuil
en plant je boom
voorzichtig
naast de mijne.

Kunnen ze elkaar
uit de wind houden
als het stormt

of in de zondagzon
samen zwijgen.

En als ze 's avonds
door de wimpers
van hun twijgen
naar elkaar kijken
beginnen ze al
op een bos te lijken.

Zullen we een bos beginnen?
Jaap Robben
In: *Zullen we een bos beginnen?*
(De Geus, 2008)

ZULLEN WE EEN BOS BEGINNEN?

Over de auteur

Jaap Robben (Oosterhout, 1984) is schrijver, dichter en theatermaker. Eerst rondde hij zijn studie Milieu-Maatschappijwetenschappen af en ging daarna naar de Koningstheateracademie in Den Bosch. Van september 2008 tot oktober 2010 was hij de stadsdichter van Nijmegen. Jaap Robben schrijft niet speciaal voor een leeftijd, maar juist voor iedereen in het bijzonder. Sinds 2004 publiceerde hij vijf poëziebundels. In april 2014 verscheen zijn debuutroman voor volwassenen: *Birk*. In 2018 verscheen *Zomervacht*.

Voor het lezen (20 minuten)

- + Verklap nog niet waarover de les precies zal gaan. Voordat je het gedicht voorleest en er mee aan de slag gaat, gaan de leerlingen vrij uit associëren over het thema 'het bos'.
- + Geef alle kinderen een leeg vel papier en laat ze bovenaan het vel in grote letters 'het bos' noteren. Daaronder maken de kinderen drie kolommen op hun papier (door twee lijnen van boven naar beneden te trekken).
- + Geef duidelijk aan dat het bij associëren niet gaat om goed of fout. Alles wat er in je opkomt, schrijf je op. De leerlingen hoeven het niet voor te lezen of met anderen te delen. Probeer ook te stimuleren dat ze niet al te veel en lang nadenken. Als de leerling iets te binnen schiet, schrijft hij/zij het meteen op.
- + In de eerste kolom (helemaal links) schrijven de leerlingen dingen op die je kunt zien in het bos. Zeg erbij dat dit kleuren, voorwerpen, dieren, mensen, vormen enz. kunnen zijn.
- + Check of er nog vragen zijn en laat de kinderen dan 90 seconden lang vrijuit associëren in kolom 1. Probeer leerlingen écht individueel te laten werken. Voorkom dat ze samen met een maatje dezelfde dingen opschrijven.
- + In de tweede kolom (middenin) schrijven de leerlingen dingen op die je kunt horen in het bos. Alle mogelijke geluiden die zij met het bos associëren zijn goed.
- + Zeg er bijvoorbeeld bij dat ze in gedachten terug kunnen gaan naar de laatste keer dat ze in een bos waren. Wat hoorde je toen? Was er een tractor? Of vooral veel ganzen? Of regende het?
- + Laat de kinderen weer 90 seconden lang vrijuit associëren in kolom 2.

- + In de derde kolom (helemaal rechts) schrijven de leerlingen hun herinneringen aan het bos op. Het gaat hierbij dus om persoonlijke herinneringen van de leerlingen. Die schrijven ze in steekwoorden op. Dus bijvoorbeeld 'wandelen met oma', 'Joep viel uit een boomhut' of 'storm, kapotte takken'.
- + Stimuleer de leerlingen om minstens drie herinneringen op te schrijven. Probeer dit binnen twee à drie minuten te bewerkstelligen.
- + Als leerlingen zeggen: 'Ik kom nooit in een bos', probeer ze dan te laten nadenken over wanneer ze voor het laatst echt in de natuur speelden/wandelden/fietsten.

Na het lezen (15 minuten)

- + Vertel dat je een gedicht gaat voorlezen en dat het belangrijk is dat de leerlingen goed luisteren, want daarna krijgen ze een opdracht.
- + Lees het gedicht één keer voor (langzaam en duidelijk). Zorg dat de kinderen de aandacht erbij hebben.
- + Laat de leerlingen nu drie woorden opschrijven die ze hebben onthouden. Dit doen ze bijvoorbeeld op de achterkant van het vel dat ze net gebruikten voor de associatieoefening.
- + De leerlingen laat je daarna in tweetallen kort bekijken of ze dezelfde woorden hebben onthouden of hele andere woorden.
- + Geef een aantal duo's de beurt en laat ze de woorden voorlezen.
- + Kondig nu aan dat je het gedicht nog eens gaat voorlezen en dat elke leerling daarna de drie woorden opschrijft die hij het mooist vond.
- + Laat leerlingen de woorden in duo's weer vergelijken. Vinden ze dezelfde woorden mooi? Of juist hele andere woorden?
- + Toon het gedicht nu op het bord (of schrijf het op). Vraag een leerling om het nog eens voor te lezen. Vraag ten slotte naar wat de leerlingen opvalt aan het gedicht. Je kan vragen stellen zoals:
 - + Rijmt het?
 - + Staan er veel of weinig woorden op een regel?
 - + Wat zijn twijgen?
 - + Kunnen bomen zwijgen? Kunnen bomen elkaar uit de wind houden? Hebben bomen wimpers? Kunnen bomen kijken?
- + Is het een lief of een boos gedicht? Welke woorden of woordgroepen zijn lief of boos?

- + Leg uit dat als je bomen menselijke eigenschappen geeft (dat kan in een gedicht!) dat ze dan ook meer beginnen te leven en op mensen beginnen te lijken.

Aan de slag (35 minuten)

- + Neem de leerlingen mee in de gedachte dat ze een vriend(in) hebben en dat die vriend(in) een boom is. Elke dag gaan ze even vanaf hun huis naar het bos om hun vriend(in) te zien, even te praten misschien en dan gaan ze weer naar huis. Daarover gaan de leerlingen een gedicht schrijven.
- + Geef de leerlingen een gelinieerd blaadje (of ze nemen een vel uit hun aantekeningen-schrift voor zich).
- + De eerste zin van het gedicht is 'ik ga op weg naar mijn vriend(in)'.
- + Daarna schrijven de leerlingen nog minstens drie regels over wat ze dan zien en horen.
- + Hierbij kunnen ze de associatie gebruiken die ze aan het begin van de les maakten.

Bijvoorbeeld:

ik ga op weg naar mijn vriend
de bladeren ruisen
ik zie een eekhoorn op een tak
er is verder niemand

- + De tweede strofe van hun gedicht begint met de zin 'daar staat hij/zij'.
- + Daarna volgens nog minstens drie regels (maar stimuleer de leerlingen tot vier, vijf of meer regels) over wat de vrienden samen doen. Let op: de boom mag menselijke eigenschappen hebben (praten, lachen, huilen, schrikken, verdrietig zijn).
- + Hierbij kunnen de leerlingen ook hun herinneringen aan het bos gebruiken.

Bijvoorbeeld:

daar staat hij
ik ga zitten bij zijn stam
hij slaat wat blaadjes om me heen
en hij zegt: lekker zonnetje vandaag
ik doe mijn ogen dicht

- + De laatste (derde) strofe van het gedicht is vrij en heeft geen vaste beginzin.
- + De leerlingen kiezen zelfs hoe ze het gedicht afsluiten. Gaan ze samen met de boom op avontuur? Nemen ze afscheid van hun vriend

de boom? Wordt in de laatste strofe beschreven hoe de 'ik' weer terug naar huis wandelt?

- + Stimuleer de leerlingen wel om weer minstens vier regels te schrijven. Na drie strofes is het gedicht voorlopig klaar.
- + Kunnen de leerlingen nog een mooie titel verzinnen voor hun gedicht?
- + Leerlingen kunnen het per twee (als ze het willen voorlezen) nog aan elkaar laten horen.
- + Daarbij kan je de leerlingen (net als bij het gedicht van Jaap Robben) weer drie woorden laten schrijven die ze mooi vonden aan het gedicht van de ander.
- + Om het gedicht mooi vorm te geven kun je de leerlingen op een leeg vel papier (liggend) nog hun vriend de boom laten tekenen. Dit doen ze links van de denkbeeldige middellijn op het vel. Rechts van de denkbeeldige middellijn schrijven ze dan netjes hun gedicht op.

Meer?

Prachtige verhalen over dieren met menselijke eigenschappen en het bos vind je in het boek *Misschien wisten zij alles* van Toon Tellegen. Zijn verhalen zijn fraai om voor te lezen of om leerlingen aan te zetten tot het schrijven van verhalen/gedichten over dieren, vriendschap en avonturen beleven.

Bibliografie

Misschien wisten zij alles -
Toon Tellegen (Querido, 2001)

Onderwerpen en activiteiten

Vrijuit associëren, de menselijke eigenschappen van een boom en een boomgedicht schrijven

Extra benodigdheden

- + pen en papier
- + eventueel kleurpotloden voor het mooi verwerken en vormgeven van het gedicht

Auteur lestip

Jelle Pieters
(www.demanmetdepen.nl)

Deze lestips zijn een uitgave van Stichting Lezen Nederland, Iedereen Leest, Poëziecentrum en de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (CPNB), ter gelegenheid van Poëzieweek 2020.

www.poëzieweek.com

Redactie

Stijn De Paepe, Marit Trioen, Jelle Pieters, Stefanie Kennes, Ineke Holzhaus

Eindredactie

Stichting Lezen Nederland, Iedereen Leest, Poëziecentrum (gedichten)

Vormgeving

andrews:degen

www.andrewsdegen.com

Contact

Stichting Lezen

T +31 (0)20 623 05 66

www.lezen.nl

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting Lezen Nederland? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.lezen.nl

Iedereen Leest

T +32 (0)3 204 10 00

www.iedereenleest.be

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Iedereen Leest? Schrijf dan in voor de nieuwsbrief via www.iedereenleest.be

Stichting CPNB

T +31 (0)20 626 49 71

www.cpnb.nl

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Stichting CPNB? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.poëzieweek.com/school

Poëziecentrum

T: 32 (0)9 225 22 25

www.poeziecentrum.be

Wil je op de hoogte blijven van de activiteiten van Poëziecentrum? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via www.poeziecentrum.be

Disclaimer

Deze lessuggesties mogen alleen worden afgedrukt en gekopieerd ten behoeve van het poëzieonderwijs in Nederland en Vlaanderen. Voor elk ander gebruik geldt: Op deze uitgave berusten copyrights: alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever van de gedichten staat steeds bij het gedicht vermeld.

Wij hebben geprobeerd alle rechthebbenden van de verschillende bij de lessen gebruikte gedichten te achterhalen. Voor zover personen/ instanties auteursrechtelijke aanspraken menen te hebben, kunnen zij contact opnemen met Stichting Lezen Nederland.